

lozer. Alle toneelspelers spelen altijd weer datgene wat ze niet kunnen zijn, en het is altijd alleen maar smakelozer. Zo is alles op het toneel alleen maar smakelozer, omdat de toneelspelers heel dom zijn. Het is smakeloos als ze bijvoorbeeld Kant of Schopenhauer moeten voorstellen, of een top-toneelspeler speelt Frederik de Grote. Zelfs Voltaire wordt door een toneelspeler gespeeld, dat is dan allemaal smakeloos.

Natuurlijk ben ik me van deze feiten altijd bewust geweest, want wat toneelspelers altijd doen, is altijd verkeerd gedaan of zelfs ronduit gelogen. Nou ja, juist daardoor is het toneel. Datgene wat je speelt is gelogen en van dat gespeelde gelieg houden wij. Zo heb ik mijn komedie geschreven. Gelogen. Zo doen wij het ook. Gelogen. Zo wordt er op gereageerd. Gelogen. De schrijver is een leugenaar. De toneelspeler is een leugenaar en de toeschouwer is ook een leugenaar en dat alles tezamen is van een unieke absurditeit. Om nog maar te zwijgen van het feit dat het om een perversiteit gaat die al 1000 jaar oud is. Toneel is een duizenden jaren oude perversiteit, maar waar de mensheid verzet op is. En waarom zo sta-

pel verzet op is? Omdat ze verzet is op haar eigen leugenachtigheid en niets van menselijke bezigheden is groter en fascinerender dan de leugenachtigheid op het toneel.

(...) Ze hebben dat luik weggehaald. Overal bijna, hier zit het nog. Waarschijnlijk voor het lekespel hadden ze hier een klein souffleurshokje gelaten. Bij de schouwburg hier aan het plein, de Bourlaschouwburg, zitten alleen maar luiken. Daar zitten alle gelegingen, 7 of 8. Hoeveel zijn het er? Zeven of acht banen met daartussen een soort stroken waaronder stellingen staan. Drie verdiepingen naar beneden waaruit bomen of decorstukken kunnen worden gestoken en in worden gereden zodat je een symmetrisch of a-symmetrisch gevormd decor krijgt. En al die vloeren kunnen open en overal kun je trappen en liften monteren.

Waarschijnlijk is dat de belangrijkste reden dat ik ooit zelf wilde gaan toneelspelen, niet dat het ooit anders had gekund, want het was van meet af aan duidelijk dat ik moest doen waar mijn vader mee was opgehouden. Dat was zo. Mijn vader schijnt, na een jaar of tien op het toneel te hebben gestaan, op een

avond plotseling besloten te hebben om het nooit meer te doen en heeft het toen ook nooit meer gedaan. En als hem later gevraagd werd naar de reden daarvan heeft hij dat ook nooit meer kunnen vertellen. Waarschijnlijk is hij dat ook vergeten.

Een toneelspeler die alles kan

In Wroclaw, het vroegere Breslau, vroeger was dat Duitsland, nu is dat Polen, een stad waar vrijwel niets meer van over is, een paar oude straten en voor de rest woonkazernes die overigens helemaal niet zo lelijk zijn als je ze niet a priori lelijk wilt vinden en waar de geschiedenis heeft huisgehouden, je loopt daar enige tijd rond en denkt, na eerst verbijsterd te zijn over zoveel kaalheid – hier staat de geschiedenis toch geschreven. Als je in Praag alle gebouwen nog ziet staan zoals ze daar stonden en weet dat die stad gespaard is gebleven om één of andere wondere reden, dan heeft dat toch iets engs. Ik denk dat Praag, hoe gruwelijk dat ook klinkt, er meer bij gebaat was geweest om dat verpletterd te zien. Want waarom zijn zij gespaard gebleven? Dat moet een enorme schuld ople-

Jan Joris Lamers in *Ad Memoriam Revocare* / Bert Nienhuis

